

ศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวพระตำหนักคำหยาดสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยว เชิงประวัติศาสตร์ภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชน

The Tourism Management Potential of Kham Yat Palace to Historical Tourism Destination Based on Community's Participation

ธนวรรช ดอกจันทร์¹ ณัฐริกรานต์ แก้วนิล² ธัญพร ยิปซัมภูมิพิจิตร²
Thanawat Dokchan¹ Nattharikran Kaewnil² Tabanporn Yipsumpoomipijit²

Corresponding Author's Email: dokchan_T@su.ac.th

(Received: October 24, 2023; Revised: March 7, 2024; Accepted: March 14, 2024)

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง ศักยภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยวพื้นที่พระตำหนักคำหยาด สู่การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวพื้นที่พระตำหนักคำหยาดสู่การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ทำการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งมีโครงสร้าง ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง และการบอกต่อ จำนวน 39 คน ผลการศึกษาพบว่า พื้นที่พระตำหนักคำหยาดมีทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่โดดเด่น ได้แก่ โบราณสถานพระตำหนักคำหยาด และวัดของชุมชน ที่มีประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจและสถาปัตยกรรมที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวในตำบลคำหยาดได้ แต่ยังขาดการบริหารจัดการทั้งในด้านงบประมาณ ด้านทรัพยากรบุคคล การประชาสัมพันธ์ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมทั้งการสืบสานเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ การบูรณะ และการดูแลจัดการบริเวณพื้นที่โดยรอบให้เกิดประโยชน์อย่างทั่วถึง อีกทั้งได้เสนอแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนบนพื้นฐานของกระบวนการการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ รวมถึงการช่วยกันขับเคลื่อนโครงการหรือความคิดต่างๆ เพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรมจากการประชุมหารือร่วมแสดงความคิดเห็น และสนับสนุนในทุกภาคส่วน

คำสำคัญ: การจัดการการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วม แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ พระตำหนักคำหยาด

Abstract

The research, The Potential Management of Kham Yat Palace to Historical Tourism Attraction through Community Participation, aimed to study the potential of tourism management in the Kham Yat Palace area towards historical tourism through community participation. This study was qualitative research. The tool used in the data collection was a semi-structured interview with purposive sampling and snowball sampling of 39 people. The study found that the Kham Yat Palace area had outstanding tourism resources, including the ancient Kham Yat Palace site and community temple. It had an interesting history and architecture that can be designated as a tourist attraction in Kham Yat Subdistrict. Still, there was a lack of management in terms of budget, human resources public, relations, and creating a network of cooperation and community participation, including the inheritance of historical stories, restoration, and management of the surrounding area for thorough benefits. The research also proposed guidelines for promoting community participation based on the participation process of people in the community and those involved in the area to help drive various projects or ideas to become concrete from the discussion meeting, opinions sharing, and support from every sector.

¹ อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

² นักวิชาการอิสระ

¹ Lecturer, Tourism Management Major, Faculty of Management Science, Silpakorn University

² Independent Scholar

Keywords: tourism management, participation, historical tourism attraction, Kham Yat palace

ความเป็นมาของปัญหา

พระตำหนักคำหยาดสันนิษฐานว่าได้ปลูกสร้างขึ้นตั้งแต่รัชสมัยสมเด็จพระเจ้าบรมโกศเพื่อใช้เป็นที่พักแรม เนื่องจากมีพระราชนิมิตเสด็จประพาสเมืองแถบนี้ ซึ่งเป็นเวลาเดียวกับกรมขุนพรพินิต (ขุนหลวงหาวัด หรือ เจ้าฟ้าอุทุมพร) เคยผนวชอยู่ที่วัดราชประดิษฐ์ ได้ทรงนำข้าราชการบริพารกับพระภิกษุที่จงรักภักดี เสด็จลงเรือพระที่นั่งออกเดินทางจากพระนครมาจำพรรษาที่วัดโพธิ์ทองคำหยาดและประทับอยู่ที่พระตำหนักคำหยาดนี้เพื่อไปสมทบกับชาวบ้านบางระจัน ปัจจุบันพระตำหนักแห่งนี้ ทางกรมศิลปากรได้บูรณะและขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน (กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัดอ่างทอง, 2559)

สภาพพระตำหนักคำหยาดโดยรวมในปัจจุบัน มีตัวอาคาร 2 ชั้น ประกอบด้วยผนัง 4 ด้าน ตัวอาคารตั้งโดดเด่นอยู่กลางทุ่ง ก่อด้วยอิฐถือปูนขนาดกว้าง 10 เมตร ยาว 20 เมตร ยังคงสามารถเห็นเค้าโครงความสวยงามทางด้านศิลปกรรม เช่น ลวดลายประดับซุ้มจรนำหน้าต่าง มีมุขด้านหน้าและด้านหลังภายในทาดินแดง ปูพื้นกระดาน ซึ่งโดยรวมถือว่าตัวอาคารและรายละเอียดยังมีความสมบูรณ์ ทัศนียภาพภายในพระตำหนักมีความสวยงาม ร่มรื่น มีพระรูปปั้นหลวงพ่อบ้านองค์จำลอง พบร่องรอยของโครงสร้างทางด้านสถาปัตยกรรม ฉายให้เห็นถึงเรื่องราวและความทรงจำในสมัยอดีตได้อย่างน่าสนใจ อนุสรณ์สถานปลีภิภิเวทของ “ขุนหลวงหาวัด” พระนามที่ชาวบ้านคำหยาดได้ขนานนามให้สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 4 หรือเป็นที่รู้จักกันทั่วไปในพระนาม “พระเจ้าอุทุมพร” กษัตริย์พระองค์ที่ 32 ของกรุงศรีอยุธยา บริเวณลานด้านข้างของพระตำหนักมีต้นก้ามปูโบราณอายุ 100 กว่าปี ต้นลำโรงโบราณ อายุ 100 กว่าปี แผ่กิ่งก้าน ตระหง่าน และที่ต้นลำโรงนั้น ชาวบ้านมีความเชื่อและนับถือว่าหากลูกหลานเรียนเวชศาสตร์ เภสัชศาสตร์ หรือผดุงครรภ์ มาไหว้ดวงดวงก็จะได้รับความสำเร็จในการเรียนรวมถึงการประกอบสัมมาอาชีพ (ครองฤทธิ ภูมิจิตร, 2553; ประพันธ์ ประทุมวรรณ, 2560 และองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน), 2562)

แม้ว่าพื้นที่ชุมชนคำหยาดจะมีอาคารโบราณสถานที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ มีประวัติเรื่องราวความเป็นมาที่น่าสนใจ แต่อาคารโบราณสถาน และพื้นที่บริเวณโดยรอบพระตำหนักกลับไม่ได้รับการพัฒนาหรือส่งเสริมคุณค่าความสำคัญของโบราณสถานกับชุมชน ซึ่งทางชุมชนเองมีความพยายามที่จะส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ มีความพยายามรวมกลุ่มอาชีพจากคนในชุมชน แต่ก็ขาดความร่วมมือจากคนในชุมชน ขาดการพัฒนาเพื่อให้ความพร้อมต่อการรองรับการท่องเที่ยว จึงเกิดแนวคิดในการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ขึ้นในพื้นที่พระตำหนักคำหยาด ตำบลคำหยาด อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในอนุรักษ์โบราณสถาน การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนผ่านการมีส่วนร่วม

ดังนั้น การศึกษานี้จึงมุ่งศึกษาศักยภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยวพื้นที่พระตำหนักคำหยาด เพื่อพัฒนาพระตำหนักคำหยาดให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน อีกทั้งเป็นการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนและเป็นประโยชน์ในการพัฒนาพระตำหนักคำหยาดให้เป็นที่รู้จักและเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง ผ่านการนำเสนอคุณค่าของโบราณสถานต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวพระตำหนักคำหยาดสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประเภทของการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เพื่อศึกษาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยว พระตำหนักคำหยาดสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่พระตำหนักคำหยาด ตำบลคำหยาด อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง

2. ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ กลุ่มผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มผู้ประกอบการ ประชาชนชาวบ้าน และประชาชนในชุมชนพื้นที่พระตำหนัก-คำหยาด ตำบลคำหยาด อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง และบริเวณโดยรอบที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) และการบอกต่อ (Snowball sampling) จำนวน 39 คน ประกอบด้วย กลุ่มผู้นำชุมชน 3 คน คณะกรรมการหมู่บ้าน 5 คน กลุ่มผู้ประกอบการ 9 คน ประชาชนชาวบ้าน 5 คน ตัวแทนประชาชนในพื้นที่ 9 คน และผู้แทนหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว 8 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

การศึกษานี้ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi - structured interview) ประกอบด้วยประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ภายใต้แนวคิดปัจจัยทางการท่องเที่ยว 5 A's of tourism และการมีส่วนร่วมของชุมชน 4 ด้าน (Cohen and Uphoff, 1981) ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision making) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth interview) เป็นรายบุคคลโดยการสอบถามและบันทึกการตอบข้อซักถามจากแบบสัมภาษณ์ โดยการนัดหมายวันเวลาและสถานที่ตามที่กำหนดไว้ ซึ่งทุกท่านที่ให้ข้อมูลจำเป็นต้องทราบถึงกระบวนการวิจัย ข้อจำกัด และการไม่เปิดเผยว่าบุคคลใดเป็นผู้ให้ข้อมูลเป็นไปตามระเบียบจริยธรรมการวิจัย

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) ถึงประเด็นที่เกี่ยวข้องและสรุปด้วยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis) บนพื้นฐานกรอบการวิจัย

ผลการวิจัย

1. ศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวพื้นที่พระตำหนักคำหยาด สู่การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ผ่านปัจจัยการท่องเที่ยว 5 A's ประกอบด้วย 1) สิ่งดึงดูดใจ 2) การเข้าถึง 3) สิ่งอำนวยความสะดวก 4) ที่พัก และ 5) กิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งมีผลการศึกษาดังนี้

1.1 สิ่งดึงดูดใจ จากการศึกษาพบว่าพื้นที่ตำบลคำหยาดและพระตำหนักคำหยาดมีสิ่งดึงดูดใจที่สำคัญคือ โบราณสถานพระตำหนักคำหยาด วัดคำหยาด และวัดโพธิ์ทอง ซึ่งเป็นวัดที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ชุมชนที่มีประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจ และสถาปัตยกรรมที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลคำหยาด แต่เนื่องจากทางชุมชนในพื้นที่ตำบลคำหยาดยังขาดการบริหารจัดการที่ดีในเรื่องงบประมาณ ด้านทรัพยากรบุคคล และด้านการสร้างเครือข่ายความร่วมมือภายในตำบล จึงทำให้ยังขาดการส่งเสริมเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ

นอกจากอาคารสถานที่แล้วที่บริเวณพระตำหนักคำหยาดจะมีปรากฏการณ์ที่สำคัญ คือ แสงพระอาทิตย์ลอดผ่านหน้าต่างและประตูของพระตำหนักคำหยาด ซึ่งสถานที่แห่งนี้จะเกิดปรากฏการณ์ช่วงประมาณเดือนธันวาคมของทุกปี โดยจะเกิดขึ้นปีละ 3 วัน ซึ่งจะทราบข้อมูลได้จากศูนย์ดาราศาสตร์เป็นผู้พยากรณ์และเป็นผู้แจ้งกำหนดวันให้ทราบทุกปี

แต่ทางชุมชนไม่สามารถจัดกิจกรรมได้เนื่องจากในการจัดงานจำเป็นต้องใช้งบประมาณ เป็นจำนวนมาก โดยในอดีตเคยจัดงานกิจกรรมนี้เพื่อเป็นกิจกรรมดึงดูดการท่องเที่ยวมาก่อน แต่กลับได้รับความสนใจจากผู้เข้าร่วมเป็นจำนวนน้อยเพราะเป็นเพียงการประชาสัมพันธ์ในพื้นที่วงแคบแคภายในจังหวัดอ่างทอง ทำให้ผลตอบรับไม่เป็นที่น่าพอใจ จึงไม่ได้จัดกิจกรรมดังกล่าวในปีถัดไป

1.2 การเข้าถึงพื้นที่ชุมชน สามารถเข้าถึงได้หลากหลายเส้นทางในพื้นที่จังหวัดอ่างทองผ่านทางถนนทางหลวงชนบท ซึ่งสามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวก โดยภายในชุมชนยังคงมีถนนลูกรัง ถนนลาดยาง และถนนคอนกรีต ซึ่งมีบางจุดที่ถนนแคบจนรถยนต์สัญจรได้อย่างลำบาก และในการเดินทางท่องเที่ยวภายในพื้นที่ตำบลคำหยาดจำเป็นต้องใช้รถยนต์ส่วนบุคคล หรือเช่ารถจากภายนอก เนื่องจากไม่มีรถสาธารณะบริการภายในบริเวณตำบล

1.3 สิ่งอำนวยความสะดวก ภายในตำบลเส้นทางถนนเชื่อมแต่ละตำบลมีเสาไฟฟ้าแบบโซลาเซลล์เพื่อส่องสว่างให้แก่ผู้สัญจรในช่วงกลางคืนได้เป็นอย่างดี และบริเวณโดยรอบของพื้นที่ชุมชน มีห้องน้ำสาธารณะที่ยังใช้งานได้ดีอยู่ใกล้บริเวณพระตำหนักคำหยาด แต่ขาดการดูแลบำรุงรักษาให้สะอาด โดยป้ายบอกทางภายในชุมชนมีไม่เพียงพอ ไม่ทั่วถึง และไม่มีมีการปรับปรุงให้พร้อมใช้งานได้ อีกทั้งป้ายสื่อความหมายภายในบริเวณพระตำหนักคำหยาดและป้ายวัดของชุมชนก็มีความชำรุดและเลือนลาง รวมทั้งในสถานที่แหล่งท่องเที่ยวภายในตำบลที่เป็นอัตลักษณ์ยังขาดนักสื่อความหมายเพื่อให้ความรู้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว

1.4 ที่พัก ภายในตำบลคำหยาดไม่มีที่พักของชุมชนในรูปแบบต่างๆ แต่มีเพียงที่พักที่เป็นประเภทแบบรีสอร์ทในตำบลใกล้เคียง มีจำนวน 1 แห่ง ซึ่งเป็นของเอกชน ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 4 ซึ่งไม่ไกลจากพระตำหนักคำหยาด โดยเปิดให้บริการทั้งแบบรายชั่วโมง (ราคา 200 บาท/ชั่วโมง) และรายวัน (ห้องพักแบบ 2 คน ราคา 450 บาท/วัน และห้องพักแบบ 4 คน ราคา 700 บาท/วัน) ซึ่งมีสิ่งอำนวยความสะดวกในห้องพักไม่มากนัก

1.5 กิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนคำหยาด เป็นกิจกรรมที่เน้นการเยี่ยมชมทัศนียภาพความสวยงามของอาคารพระตำหนักคำหยาด การเข้าไหว้พระ ขอพร สักการะ ทำบุญ ณ วัดโพธิ์ทองใน วัดโพธิ์ทองนอก และวัดคำหยาด รวมไปถึงการซื้อของที่ระลึกของฝากจากคนในชุมชน ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ OTOP ทำขวดรีไซเคิล ผลิตภัณฑ์การทำโคมไฟกะลา ตะกร้าหวาย กระเช้าของขวัญ และสินค้าเกษตรอื่นๆ ซึ่งยังขาดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่จะให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วม

2. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน

2.1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ จากการศึกษาพบว่าชุมชนเองยังขาดการมีส่วนร่วมที่เป็นรูปธรรมในการจัดการด้านการท่องเที่ยว แม้ว่าชุมชนจะมีการประชุมเพื่อระดมความคิดเห็น เสนอความคิด และมีความพยายามในการรวมกลุ่มผลิตภัณฑ์ต่างๆ เข้ามาสู่การท่องเที่ยว อันได้แก่ ผลิตภัณฑ์ OTOP ทำขวดรีไซเคิล ผลิตภัณฑ์การทำโคมไฟกะลา ตะกร้าหวาย และกระเช้าของขวัญ แต่ไม่ได้มีการร้อยเรียงเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน ขาดการร่วมกันตัดสินใจต่างคนต่างดำเนินการในวิธีการของตน ส่งผลทำให้ขาดการร่วมปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน

2.2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน เนื่องจากชาวบ้านส่วนมากในตำบลคำหยาดมีอาชีพเป็นเกษตรกร จึงทำให้ไม่ได้มีเวลาหรือให้ความสนใจที่จะเข้าร่วมในการดำเนินงานหรือพัฒนาด้านการท่องเที่ยวอย่างจริงจังและเลือกที่จะให้ความสำคัญกับรายได้จากการทำเกษตรกรรมเสียมากกว่าเพราะเกรงว่าถ้าล่าช้าผลผลิตจะเสียหาย

2.3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ แม้ว่าที่ผ่านมาชุมชนคำหยาดเคยได้รับการพัฒนาจากโครงการจากภาครัฐ โครงการนวัตกรรมดี โครงการจากสำนักงานพัฒนาชุมชนเข้ามาช่วยเหลือให้การสนับสนุนและดูแลชุมชน แต่ก็ไม่ได้มีการกระจายผลประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ อย่างทั่วถึงแต่กระจายอยู่กับกลุ่มคนไม่กี่กลุ่ม รวมถึงผู้ประกอบการไม่กี่ราย อันเนื่องมาจากความพร้อมในการตอบรับ และศักยภาพที่หน่วยงานรัฐเห็น รวมถึงไม่มีการสืบสานเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ การบูรณะ และการดูแลจัดการบริเวณพื้นที่โดยรอบให้เกิดประโยชน์อย่างทั่วถึงส่งผลต่อความสัมพันธ์และการที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในครั้งถัดไป

2.4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล เมื่อชุมชนมีการจัดกิจกรรมและดำเนินโครงการต่างๆ เสร็จสิ้นแล้วก็ไม่ได้มีการติดตามผลและประเมินผลจากโครงการดังกล่าวกับชุมชน ชุมชนไม่ได้รับรู้ผลการดำเนินงานที่ผ่านมาของตน ความพึงพอใจต่อ

กิจกรรมต่างๆ รวมถึงผลสะท้อนจากคนในชุมชนเองก็ไม่ได้ส่งออกไปให้หน่วยงานรัฐได้ทราบ จนกระทบกับความสัมพันธ์ที่จะร่วมงาน ส่งผลให้ขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงานร่วมกัน

ทั้งนี้ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนควรเกิดขึ้นบนพื้นฐานของกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน รวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ควรให้การช่วยกันสนับสนุน ขับเคลื่อนโครงการหรือความคิดต่างๆ เพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรมจากการประชุมหารือ ร่วมกันแสดงความคิดเห็น และสนับสนุนในทุกภาคส่วน ซึ่งหากจะกำหนดกรอบผู้มีส่วนร่วมในพื้นที่ที่สามารถแบ่งเป็น 3 กลุ่มคร่าวๆ ได้แก่ กลุ่มที่ 1 กลุ่มคนในท้องถิ่นที่อยู่ในพื้นที่และมีปฏิสัมพันธ์กับนักท่องเที่ยวให้การต้อนรับและการเป็นเจ้าบ้านที่ดี อาทิเช่น ผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชน และปราชญ์ชุมชนหรือมีคฤหาสน์น้อย กลุ่มที่ 2 กลุ่มหน่วยงานสนับสนุนประกอบด้วยหน่วยงานภาครัฐทั้งจากส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น เทศบาลตำบลคำหยาด และกลุ่มที่ 3 กลุ่มผู้ประกอบการด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ ได้แก่ กลุ่มธุรกิจที่พัก กลุ่มธุรกิจร้านอาหารขนาดเล็ก และธุรกิจจำหน่ายของที่ระลึกหรือสินค้าพื้นถิ่นที่มีปรากฏอยู่ที่ชุมชนคำหยาดแห่งนี้ เพื่อเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมโดยมุ่งเน้นการเสริมสร้างขีดความสามารถของเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวพระตำหนักคำหยาด

อีกทั้งยังพบว่าคนในชุมชนที่มีความสนใจด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่มีความต้องการได้รับการพัฒนาทักษะ 3 ทักษะ ประกอบด้วย 1) ทักษะด้านการเล่าเรื่อง (Storytelling) 2) ทักษะด้านคุณภาพของการบริการ (Service quality) และ 3) ทักษะด้านการมีใจรักการบริการ (Service mind) เพื่อให้มีความพร้อมที่จะรับนักท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นกลุ่มใดก็ตาม นอกจากนี้ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนให้มีการถอดองค์ความรู้และการจัดการองค์ความรู้ (Knowledge management) จากปราชญ์ชาวบ้าน นักเล่าเรื่องของหมู่บ้าน ผู้สูงอายุที่สามารถเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับพระตำหนักคำหยาดได้อย่างละเอียด เพื่อใช้เป็นข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนแก่นักท่องเที่ยวและผู้มาเยี่ยมเยือนเป็นอีกหนึ่งสิ่งสำคัญเนื่องจากผู้เฒ่าเกิดในสมัยที่พระตำหนักคำหยาดมีความรุ่งเรืองเห็นเรื่องราวในอดีต และควรส่งต่อข้อมูลให้กับลูกหลานคนในชุมชนหรือผู้ที่สนใจต่อไป

อภิปรายผล

1. ศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยว พระตำหนักคำหยาดถือว่าเป็นมรดกทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดอ่างทองและประเทศไทย ซึ่งมรดกนี้เป็นสิ่งตกทอดจากอดีตและคงอยู่ถึงปัจจุบัน แสดงให้เห็นถึงเรื่องราวความเป็นมาทั้งศิลปกรรม ประวัติศาสตร์ และความเป็นสังคมชุมชนในพื้นที่ และโบราณสถานแห่งนี้ถือได้ว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นโบราณวัตถุ (Tangible cultural heritage) ที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรม (Cultural value) ไม่ว่าจะเป็นคุณค่าทางเอกลักษณ์ (Identity value) ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของทรงอาคารที่ตั้งอยู่ริมน้ำ คุณค่าทางศิลปะเทคนิค (Artistic and Technique value) ทั้งในด้านการออกแบบ การก่อสร้าง โครงสร้างอาคาร และการใช้ประโยชน์ตัวอาคารในยุคสมัยนั้นๆ ที่หาชมได้ยากในปัจจุบัน (ชมภูษุช หุ่นาค, 2559 และ Feilden and Jokilehto, 1998) นอกจากนี้ตัวอาคารสถาปัตยกรรมแล้ว การมีกิจกรรมพิเศษเพื่อดึงดูดการท่องเที่ยวก็สำคัญไม่แพ้กัน อันเห็นได้จากอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ ที่มีปรากฏการณ์แสงดวงอาทิตย์ส่องผ่านบานประตูเช่นกัน ซึ่งหากมีการนำเสนอเรื่องราวหรือสื่อความหมายที่น่าสนใจก็สามารถเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวได้เช่นกัน (นภารัตน์ อยู่ประเสริฐ และไพฑูรย์ มนต์พานทอง, 2562) สอดคล้องกับการศึกษาของ คำเกิง อัครสุนทรางกูร (2562) ที่ได้อธิบายไว้ว่า การจัดกิจกรรม (Activity) และการโฆษณาสื่อสารประชาสัมพันธ์ (Advertising) จะสามารถกระตุ้นให้เกิดการใช้จ่ายด้านการท่องเที่ยวได้ รวมถึงโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) ด้านการท่องเที่ยว การปรับปรุงฟื้นฟูแหล่งโบราณสถาน (Renovate historical site) และการจัดระเบียบ (Collocation) จะสามารถส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดีแก่แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ได้ และหากแหล่งท่องเที่ยวนั้นมีป้ายสื่อความหมาย บ้ายบอกทางที่เห็นได้ง่ายชัดเจน มีไฟส่องสว่าง เส้นทางที่เข้าถึงสะดวก ตลอดจนมีที่พักใกล้แหล่งท่องเที่ยวที่ได้มาตรฐาน มีห้องน้ำ จุดจอดรถที่เข้าออกง่ายและเพียงพอก็สามารถส่งผลต่อการตัดสินใจจะมาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ได้ง่ายขึ้น (เดือนใจ จันทร์หมื่น, 2562)

2. การมีส่วนร่วมของผู้คนในชุมชนอยู่ในระดับที่ต้องมีการพัฒนา เนื่องจากยังขาดในการร่วมตัดสินใจ การร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการติดตามและประเมินผล ซึ่งทั้ง 4 กระบวนการถือเป็นสิ่งสำคัญมากของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ คนในชุมชนควรมีโอกาสได้ลงมติดในการเข้าร่วมประชุมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว และรับทราบผลที่ตามมาเพื่อนำผลที่ได้ไปพัฒนาปรับปรุงการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในครั้งถัดไป (ณัฐพร ดอกบุญญา และ สุภาพกรณ์ ทองคำนุช, 2556) สอดคล้องกับการศึกษาของ ญาณธรร เจียรถาวร (2563) ที่ได้อธิบายว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่ดีควรให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวตลอดกระบวนการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งขั้นตอนการค้นหาปัญหา การวางแผนการปฏิบัติกิจกรรม การตัดสินใจ จนนำไปสู่การติดตามและประเมินผล เพื่อส่งเสริมให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ จัดพื้นที่ให้คนในชุมชนเข้ามาประชุม วิชาการวิจารณ์แนวทางการดำเนินงานที่เหมาะสมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันมีส่วนร่วมผ่านการตัดสินใจ การรับทราบข้อมูลและผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้อง (บงกชกร ทองสุก, 2562 และ สมจิตร อินทมน และ ปาริชาติ วิสุทธิสมาจาร, 2557)

นอกจากความพร้อมของสถานที่แล้วความพร้อมด้านบุคลากรในพื้นที่เพื่อรองรับการท่องเที่ยวก็สำคัญไม่แพ้กัน เนื่องจากบุคลากรถือว่าเป็นหัวใจหลักของการดำเนินงาน การพัฒนา และส่งเสริมศักยภาพของบุคลากรในพื้นที่จึงเป็นกระบวนการสำคัญที่เพิ่มพูนความรู้ทักษะและมีพฤติกรรมที่เหมาะสมกับงานที่รับผิดชอบด้วยวิธีการต่างๆ ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็ง สอดคล้องกับการศึกษาของทิพาพร ไตรบรรณ (2557) ที่ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และระบุไว้ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวควรมุ่งสร้างความร่วมมือกับชุมชน ตลอดจนสนับสนุนให้บุคลากรที่ความรู้ด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวมาอบรมให้ความรู้แก่ผู้คนในชุมชน ส่งเสริมและสนับสนุนโดยให้คนในหมู่บ้านมีส่วนร่วมในการรับรู้การพัฒนาการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน และควรจัดสรรงบประมาณในการดำเนินงานด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวให้มากยิ่งขึ้นเกิดเป็นเครือข่ายร่วมกัน ยิ่งกับการท่องเที่ยวด้วยแล้วเครือข่ายการท่องเที่ยวถือเป็นเครื่องมือหนึ่งที่สำคัญเป็นอย่างมากต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ให้ไปสู่ความยั่งยืน (สุภาภรณ์ ประสงค์ทัน และ วรางคณา อติศรประเสริฐ, 2559) เนื่องจากทุกคนล้วนแล้วแต่เป็นเจ้าของสถานที่ร่วมกันในพื้นที่ชุมชน ทุกคนจึงล้วนมีหน้าที่ในการอนุรักษ์ คุ้มครอง รักษา นำเสนอ และใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างเหมาะสม นำเสนอคุณค่าและความสำคัญของพื้นที่ รวมไปถึงตัวแหล่งท่องเที่ยว ควรมีการปลูกจิตสำนึกให้แก่คนในชุมชนและส่งต่อไปยังคนรุ่นใหม่ในท้องถิ่น เปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วม และกระจายรายได้สู่ชุมชน (จิตประสงค์ สุทธิเดช, 2560; จิตศักดิ์ พุฒจรรย์ และ คณณะ, 2561 และ กรมส่งเสริมการเกษตรกระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2565)

สรุปผลการวิจัย

ในภาพรวมของพื้นที่พระตำหนักคำหยาดพบว่ามียุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่โดดเด่น ได้แก่ โบราณสถานพระตำหนักคำหยาด และวัดของชุมชนที่มีประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจและสถาปัตยกรรมที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวในตำบลคำหยาดได้ อีกทั้งยังมีปรากฏการณ์แสงพระอาทิตย์ลอดผ่านหน้าต่างและประตูของพระตำหนักคำหยาด ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่หาชมได้ยาก แสดงให้เห็นถึงความพร้อมของฐานทรัพยากร แต่เนื่องจากยังขาดการบริหารจัดการทั้งในด้านงบประมาณ ด้านทรัพยากรบุคคล การประชาสัมพันธ์ การมีส่วนร่วม และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือจากการมีส่วนร่วมของชุมชน อีกทั้งไม่มีการสืบสานเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ การบูรณะ และการดูแลจัดการบริเวณพื้นที่โดยรอบให้เกิดประโยชน์อย่างทั่วถึง ดังนั้น จึงควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนที่เป็นรูปธรรมผ่านการใช้กระบวนการทางการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการสร้างการมีส่วนร่วม กระจายผลประโยชน์ และรักษาสีลปวัตน์ธรรม โบราณสถาน ส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวพระตำหนักคำหยาดให้เป็นที่รู้จักและพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่งในจังหวัดอ่างทองที่ควรมาเยี่ยมชมและศึกษาเกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในพื้นที่

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเพื่อชี้ให้เห็นถึงแนวทางในการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่พระตำหนักคำหยาด สามารถนำผลการศึกษานี้ไปใช้สำหรับวางแผนการพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับการท่องเที่ยว และการพัฒนาบุคลากร รวมถึงการนำเสนอให้เห็นถึงความสำคัญของการส่งเสริมการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวในพื้นที่

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมถึงแนวทางการส่งเสริมการจัดกิจกรรม การสร้างและพัฒนาการมีส่วนร่วม และแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมที่เป็นรูปธรรมผ่านการกระบวนการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยว ตลอดจนการศึกษาถึงแนวทางการนำเสนอโฆษณาประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวพื้นที่พระตำหนักคำหยาดให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2565). *การพัฒนาการมีส่วนร่วมของภาคีและเครือข่ายในงานส่งเสริมการเกษตร*. กรุงเทพฯ: สำนักพัฒนาการถ่ายทอดเทคโนโลยีกรมส่งเสริมการเกษตร.
- กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดอ่างทอง. (2559). *พระตำหนักคำหยาด*. สืบค้นจาก http://www.angthong.go.th/2564/ebook_strategy.
- ครองฤทธิ ภูมิจิตร์. (2553). *ความสำคัญของวัดที่มีอาคารทรงตำหนักในสมัยอยุธยาตอนปลายกรณีศึกษาวัดโพธิ์ประทับช้าง วัดมเหยงคณ์ วัดกุฎีดาววัดพุทไธศวรรย์ และพระตำหนักคำหยาด* (การค้นคว้าอิสระปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.
- จิตประสงค์ สุลิเดช. (2560). *การมีส่วนร่วมของครัวเรือนในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านนาด้วง เมืองวังเวียง แขวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยแม่โจ้, เชียงใหม่.
- จิตศักดิ์ พุฒจรรย์, ทิพย์สุดา พุฒจรรย์, ศุภรัตน์ แสงฉัตรแก้ว, สไบทิพย์ มงคลนิมิตร, เกศราพร พรหมนิมิตกุล, จิรัชญา ชาติโสภานนท์, จูติมา เวชพงศ์, และ ธนวรรษ ดอกจันทร์. (2561). *การพัฒนาแนวทางการตลาดที่เหมาะสมสำหรับสินค้าการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ท้องถิ่น (Local Experience) ของประเทศไทย ภายใต้โครงการ The LINK* (รายงานการวิจัย). นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ชมภูนุช นุ่นนาค. (2559). *การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในจังหวัดสมุทรสงคราม*. *วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์*, 27(1), 39-46.
- ญาณานธร เขียรถาวร. (2563). *การมีส่วนร่วมของชุมชนกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท*. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี*, 11(2), 293 - 308.
- ณัฐพร ดอกบุญนาค และ สุภาพกรณ์ ทองคำนุช. (2556). *รายงานการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวกรณีศึกษาชุมชนในตลาดร้อยปีสามชุกอำเภอสามชูก จังหวัดสุพรรณบุรี* (รายงานการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: กองทุนส่งเสริมการวิจัย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ.
- ดำเกิง อัครสุนทรางกูร. (2562). *นุพปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืนของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 7(4), 1126 - 1139.
- เดือนใจ จันทร์หมื่น. (2562). *การศึกษาองค์ประกอบการท่องเที่ยว 5A'S ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอเมือง จังหวัดน่าน* (การค้นคว้าอิสระปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพฯ.
- ทิพาพร ไตรบรรณ. (2557). *แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์กรณีศึกษาหมู่บ้านอรัญญิกจังหวัดพระนครศรีอยุธยา* (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, ปทุมธานี.

- นภารัตน์ อยู่ประเสริฐ และไพฑูรย์ มนต์พานทอง. (2562). แนวทางการพัฒนาการสื่อความหมายในอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์. *Veridian E-Journal*, 12(4), 1630-1648.
- บงกชกร ทองสุก. (2562). การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนเมืองเก่าจังหวัดสุโขทัย. *วารสารนาคบุตรปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช*, 11(2), 31 - 38.
- ประพันธ์ ประทุมวรรณ. (2560). พระตำหนักคำหยาด จังหวัดอ่างทอง. สืบค้นจาก <http://www.talad-tongchom.rmutt.ac.th/2017/07/20/khamyard/>
- สมจิตร อินทมน และ ปาริชาติ วิสุทธิสมาจาร. (2557). การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์: กรณีศึกษาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา. *บทความวิจัยการประชุมวิชาการการพัฒนาชนบทที่ยั่งยืน ครั้งที่ 4 ประจำปี 2557* วันที่ 11-13 มิถุนายน 2557. น. 230 - 235. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุภาภรณ์ ประสงค์ทัน และ วรางคณา อติศรประเสริฐ. (2559). การเสริมสร้างขีดความสามารถของบุคลากรการท่องเที่ยวเพื่อรองรับการขึ้นทะเบียนมรดกโลกของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารวิจัยรำไพพรรณี*, 10(4), 89-100.
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). (2562). พระตำหนักคำหยาด. สืบค้นจาก <https://cbtt.hailand.dasta.or.th/webapp/relattraction/content/431/>
- Cohen, J. M. and Uphoff, N. T. (1981). *Rural Development Participation: Concept and Measure for Project Design Implementation and Evaluation: Rural Development Committee Center for international Studies*. New York: Cornell University Press.
- Feilden, B. M., and Jokilehto, J. (1998). *Management guidelines for world cultural heritage sites: ICCROM*, Rome.